

Kecenderungan Keusahawanan dalam Kalangan Pelajar Sekolah Menengah di Negeri Terengganu

(The Intention Entrepreneurship Among Secondary School Students in State of Terengganu)

WAN MOHD ZAIFURIN WAN NAWANG*, NOR HAYATI SA'AT, SABRI AHMAD & IBRAHIM MAMAT

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk meninjau kecenderungan keusahawanan pelajar sekolah menengah di negeri Terengganu yang mengikuti Program Tunas Niaga. Kajian ini dijalankan secara pendekatan kuantitatif dengan menggunakan kaedah tinjauan digunakan. Sampel kajian terdiri daripada 379 orang pelajar menjadi ahli Program Tunas Niaga di 41 buah sekolah menengah yang dipilih secara rawak mudah untuk menjawab borang soal selidik. Hasil kajian ini menunjukkan bahawa sebahagian besar pelajar Program Tunas Niaga mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan pada tahap tinggi. Faktor-faktor peramal seperti kewangan, model peranan, personaliti, halangan, pengenalan sosial, norma sosial, pengetahuan keusahawanan dan kemahiran keusahawanan mempunyai kaitan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan. Penemuan kajian ini memberi peluang kepada pihak berwajib meningkatkan usaha dan mengubah pendekatan untuk membawa perubahan kepada generasi muda supaya lebih cenderung menceburi bidang keusahawanan dan membentuk masyarakat perdagangan dan perniagaan Bumiputera Melayu.

Kata Kunci: Faktor-faktor peramal; kecenderungan menceburi keusahawanan; pendidikan keusahawanan; usahawan muda

ABSTRACT

This study focused on the intention of secondary school students in Terengganu to involved in entrepreneurial that follows the Program Tunas Niaga. The study was conducted using a survey and a quantitative approach. A total of 379 students are members of Program Tunas Niaga in 41 schools randomly selected to answer the questionnaire. The results of this study showed that most of the members of the Program Tunas Niaga very likely to involved in the field of entrepreneurship. Factors such as financial forecasters, role model, personality, barriers, social identity, social norms, knowledge of entrepreneurship and entrepreneurial skills are related intention to involved in the field of entrepreneurship. The study's findings provide an opportunity for the authorities to increase efforts and changed the approach to bring change to young people to be more likely to involved in the field of entrepreneurship and establish Community Malay Bumiputera Commercial and Business.

Keywords: Influencing factors; intention to involved in the field of entrepreneurship; entrepreneurship education; young entrepreneurs

PENGENALAN

Pembudayaan keusahawanan dalam kalangan rakyat Malaysia dilakukan oleh Kerajaan di peringkat sekolah menengah untuk membentuk sikap pelajar sebagai pencipta pekerjaan yang berpotensi dan bukan pencari kerja (Zaidatol et al. 2002). Kerajaan mewujudkan Program Usahawan Muda (PUM) yang kini dikenali sebagai Program Tunas Niaga adalah untuk melahirkan lebih ramai usahawan muda dalam kalangan pelajar sekolah menengah. Program ini telah mengambil contoh pelaksanaan *Junior Achievement Programme* yang diperkenalkan kepada pelajar sekolah di Amerika Syarikat (Muzlifah 2004). Tindakan Kerajaan membudayakan keusahawanan dalam kalangan pelajar sekolah menengah

menerusi Program Tunas Niaga supaya mampu bergiat dalam semua lapangan dan kegiatan ekonomi moden bagi membolehkan mereka bersama-sama berganding bahu bersama bukan Bumiputera membangunkan negara (Norashidah et al. 2009). Pelajar yang mempunyai pengetahuan berkaitan latihan, bimbingan, pemasaran produk dan pembiayaan modal boleh membantu diri mereka memulakan perniagaan selepas menamatkan persekolahan. Pengetahuan tersebut dapat memberi kesan kepada kejayaan mereka dalam bidang keusahawanan (Norasmah dan Muharam 2009).

Penekanan kepada pelajar sekolah menengah tentang Program Tunas Niaga merupakan satu langkah awal untuk memberi bimbingan dan ilmu yang berkaitan keusahawanan. Perbadanan Memajukan

Iktisad Negeri Terengganu (PMINT) menerusi Bahagian Pembangunan Usahawan bertanggungjawab merancang dan melaksanakan Program Tunas Niaga di sekolah menengah kelolaan Jabatan Pelajaran Negeri, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam dan Yayasan Terengganu. (Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu 2009). Pihak PMINT telah menyalurkan peruntukan sebanyak RM776,068 untuk membina 55 buah kios di sekolah menengah pada tahun 2011 supaya ahli Program Tunas Niaga dapat menjalankan aktiviti perniagaan. Program Tunas Niaga mensasarkan pelajar tingkatan dua dan empat untuk memberi pendedahan kepada mereka tentang budaya keusahawanan ke arah melahirkan usahawan muda di masa depan (Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu, 2011). Pelajar yang mengikuti Program Tunas Niaga mendapat pengalaman keusahawanan secara *hands-on* selama sembilan bulan. Pengenalan Program Tunas Niaga selari pelan mewujudkan Masyarakat Perdagangan Perindustrian Bumiputera sebagai pemangkin kepada usaha menggalakkan Bumiputera bergiat aktif dalam bidang keusahawanan (Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu, 2013). Justeru, kajian ini mempunyai tiga objektif; (1) mengkaji profil ahli Program Tunas Niaga; (2) mengukur tahap kecenderungan menceburi bidang keusahawanan dalam kalangan ahli Program Tunas Niaga; dan (3) menentukan perkaitan antara faktor-faktor peramal dengan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan dalam kalangan ahli Program Tunas Niaga.

MASALAH KAJIAN

Dalam tempoh Rancangan Malaysia Kesembilan (2006-2010), program latihan keusahawanan dipergiat dan diperluaskan menerusi penambahan kapasiti Institut Keusahawanan Negara (INSKEN). Sebagai agensi penyelar, INSKEN berperanan meningkatkan kualiti dan menyeragamkan program latihan dengan memberikan penekanan kepada etika dan nilai positif keusahawanan. Program ini dilaksanakan bagi mengubah persepsi masyarakat terutama pelajar lepasan sekolah mengenai bekerja sendiri. Kerajaan menyediakan maklumat bersepadu bagi memupuk, menggalakkan dan membantu pelajar lepasan sekolah bekerja sendiri. Kerajaan telah memperuntukan sebanyak RM45.1 bilion untuk pembangunan modal insan bagi melaksanakan pelbagai program pendidikan dan latihan. Latihan perniagaan mendapat peruntukan sebanyak RM179.5 juta. Seramai 124,880 orang belia telah menyertai program kemahiran, kepimpinan dan keusahawanan (Unit Perancang Ekonomi 2006).

Pelajar tidak boleh lagi hanya bergantung kepada Kerajaan untuk menyediakan peluang pekerjaan. Pekerjaan sekarang lebih ke arah kepada bekerja sendiri. Pelajar perlu bijak merebut peluang dalam

bidang keusahawanan (Alimuddin 2009). Pelajar yang mempunyai kecenderungan berniaga boleh meminta sokongan dan bantuan daripada agensi sedia ada seperti INSKEN, Majlis Amanah Rakyat, Tabung Ekonomi Kumpulan Usaha Niaga Nasional dan agensi-agensi yang berkaitan keusahawanan. Pelajar boleh mendapatkan bantuan kewangan, bimbingan kepakaran, latihan dan kemudahan premis dari agensi terbabit selepas mereka menamatkan persekolahan (Dasuki 2009).

Laporan yang dikeluarkan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (2009) menunjukkan bahawa rakyat Malaysia bekerja sebagai usahawan adalah rendah. Peratusannya agak kecil (tidak melebihi 26 peratus) dari keseluruhan penduduk bekerja dalam tempoh 25 tahun. Bilangan usahawan didapati menunjukkan aliran menurun dari 25.1 peratus (1982) hingga 20.9 peratus (2008). Penyertaan rendah penduduk bekerja sebagai usahawan secara tidak langsung menggambarkan penduduk di Malaysia kurang cenderung untuk menceburi bidang keusahawanan dan lebih ke arah pekerjaan di sektor Kerajaan atau swasta.

Bilangan usahawan dalam kumpulan umur 15 hingga 24 tahun menunjukkan arah aliran tidak konsisten dari 73,300 orang (2002), 89,100 orang (2003), 125,500 orang (2004), 123,500 orang (2005), 119,000 orang (2006), 133,500 orang (2007) kepada 131,000 orang (2008). Begitu juga bilangan usahawan dalam kumpulan umur 25 hingga 34 tahun menunjukkan arah aliran tidak konsisten dari 321,800 orang (2002), 342,300 orang (2003), 373,000 orang (2004), 365,700 orang (2005), 388,300 orang (2006), 399,900 orang (2007) kepada 419,500 orang (2008) (Jabatan Perangkaan Malaysia 2011).

Bilangan tenaga buruh berumur antara 15 hingga 64 tahun sama ada bekerja atau menganggur yang dilaporkan oleh Bahagian Perkhidmatan Pekerjaan Jabatan Tenaga Kerja (2011) adalah seramai 10,413,400 orang (2005), 10,628,900 orang (2006), 10,889,500 orang (2007), 11,028,100 orang (2008) dan 11,315,300 orang (2009). Bilangan individu yang bekerja paling kurang sejam sama ada untuk mendapatkan upah, keuntungan (sebagai majikan atau pekerja), bekerja sendiri dan pekerja keluarga adalah seramai 10,045,400 orang (2005), 10,275,400 orang (2006), 10,538,100 orang (2007), 10,659,600 orang (2008) dan 10,897,300 orang (2009). Kadar pengangguran sama ada individu menganggur secara aktif atau sebaliknya adalah sebanyak 3.5 peratus (2005), 3.3 peratus (2006), 3.2 peratus (2007), 3.3 peratus (2008) dan 3.7 peratus (2009) (Jabatan Perangkaan Malaysia 2011).

Dari segi bilangan pencari kerja yang berdaftar di Bahagian Perkhidmatan Pekerjaan Jabatan Tenaga Kerja menunjukkan golongan belia lepasan Sijil Pelajaran Malaysia (SPM) mencatatkan bilangan agak tinggi mendaftar sebagai pencari kerja. Pencari kerja lepasan SPM masih menunggu pekerjaan adalah sebanyak 28.9 peratus (2006) 30 peratus (2007), 26 peratus (2008), 35 peratus (2009) dan 31.9 peratus (2010). Kumpulan umur 15 hingga 19 tahun yang masih belum mendapat pekerjaan

adalah sebanyak 6.7 peratus (2006), 7.1 peratus (2007), 7.6 peratus (2008), 10 peratus (2009) dan 8.9 peratus (2010) (Jabatan Perangkaan Malaysia 2011).

Mengapakah situasi ini boleh berlaku? Adakah pelajar sekolah menengah yang mengikuti kokurikulum keusahawanan tidak mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan pada masa depan? Data yang dikeluarkan oleh Bahagian Perkhidmatan Pekerjaan Jabatan Tenaga Kerja (2011) menunjukkan peluang atau permintaan tenaga kerja dalam sektor-sektor tertentu di Malaysia masih lagi mampu menampung kadar pengangguran. Sektor industri perdagangan jualan borong dan runcit, pembaikan kenderaan bermotor, motorsikal dan barangan persendirian serta isi rumah masih menawarkan peluang pekerjaan kepada generasi muda terutama lepasan SPM. Sektor ini sahaja menawarkan peluang pekerjaan sebanyak 26,315 (2006), 30,647 (2007), 43,948 (2008), 88,822 (2009) dan dianggarkan 22,730 (2010) (Jabatan Perangkaan Malaysia 2011).

Pelajar sekolah yang menyertai program keusahawanan seperti Program Tunas Niaga masih bergantung pekerjaan di sektor awam atau swasta boleh menyebabkan bilangan usahawan dalam kumpulan umur 15 tahun hingga 34 tahun kekal rendah. Kebergantungan ini secara tidak langsung mempengaruhi kadar pengangguran kerana masa kini sudah ramai individu memiliki kelulusan akademik yang tinggi. Keadaan ini juga boleh membeban dan merugikan negara kerana tenaga muda mereka tidak dapat digunakan untuk menjana ekonomi dan mengubah corak hidup komuniti.

TINJAUAN LITERATUR

Pendidikan keusahawanan dilaksanakan oleh Kerajaan sebagai salah satu strategi Rangka Rancangan Jangka Panjang Ketiga (RRJP Ke-3) untuk menggalakkan rakyat Malaysia melibatkan diri dalam bidang perniagaan supaya dapat mencapai matlamat mewujudkan Masyarakat Perdagangan dan Perindustrian Bumiputera menjelang tahun 2020 (Unit Perancang Ekonomi 2001). Pendidikan kokurikulum keusahawanan dilaksanakan kepada generasi muda di semua peringkat bermula daripada sekolah rendah melalui Program Perintis Usahawan, menengah menerusi Program Usahawan Muda dan Institut Pengajian Tinggi yang melibatkan Program Keusahawanan Siswa. Kesemua program ini bukan sahaja menjadi pelengkap kepada kurikulum sedia ada tetapi juga memberi pendedahan kepada generasi muda mengenai ilmu keusahawanan (Ura et al. 2010). Penglibatan generasi muda dalam bidang keusahawanan menambahkan peluang pekerjaan kepada masyarakat dan mampu menghakis budaya makan gaji dalam kalangan mereka (Nurfadhilah dan Halimah 2010).

Walau bagaimanapun, tahap kecenderungan pelajar menceburi bidang keusahawanan tidak sama. Dapatan kajian Sharifah Yuhayu (2003) menunjukkan pelajar tingkatan lima mengambil kursus Katering

di Sekolah Menengah Teknik di Muar, negeri Johor mempunyai kecenderungan tinggi untuk menceburi bidang keusahawanan. Dapatan kajian Asri (2007) menunjukkan bahawa sikap pelajar Melayu di Sekolah Menengah Kebangsaan Taman Universiti dan Sekolah Menengah Kebangsaan Bandar Baru Uda di Johor Bahru, negeri Johor terhadap bidang keusahawanan berada di tahap sederhana. Dapatan Asri menyamai penemuan Omar (2004) di mana minat pelajar tingkatan empat aliran pendidikan Vokasional (Ketukangan Kejuruteraan) di Sekolah Menengah Teknik Sungai Buloh, terhadap bidang keusahawanan berada di tahap sederhana. Kajian yang dijalankan oleh Norudin et al. (2011) pula menunjukkan bahawa sebahagian besar (74.4 peratus) pelajar mempunyai minat untuk menjadi usahawan pada masa akan datang.

Kajian yang dijalankan oleh Falck dan Woessmann (2010) menunjukkan bahawa pelajar sekolah swasta Katolik mempunyai aspirasi keusahawanan lebih rendah dan lemah. Terdapat pelajar cenderung untuk menjadi usahawan kerana sekolah mereka menganjurkan aktiviti keusahawanan. Aktiviti ini meningkatkan kecenderungan pelajar. Kajian yang dijalankan oleh *Danish Foundation for Entrepreneurship* (2011) menunjukkan tidak ramai (32 peratus) dalam kalangan pelajar di Negara Denmark menerima latihan keusahawanan. Walau bagaimanapun, hampir kesemua (95 peratus) pelajar mempunyai sikap positif ke arah keusahawanan.

Dalam kajian ini, penyelidik telah menyorot beberapa faktor peramal yang memberi kesan yang berkaitan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan. Literatur lalu menemui kaitan agak kukuh antara kewangan dengan niat keusahawanan. Dapatan kajian Norudin et al. (2011) menunjukkan bahawa pelajar tingkatan empat dan lima sekolah menengah di negeri Terengganu terdorong untuk menjadi seorang usahawan kerana faktor kewangan. Pelajar menjangkakan mereka mendapat ganjaran kewangan yang baik sekiranya bekerja sebagai usahawan. Kajian ini juga menunjukkan bahawa pelajar yang melibatkan diri dalam kelab keusahawanan mempunyai kecenderungan lebih baik berbanding rakan-rakan mereka yang tidak mengikutinya. Pelajar yang menghadiri program dan seminar anjuran kelab keusahawanan dapat menambah ilmu pengetahuan dan pendedahan tentang bidang keusahawanan. Pengetahuan keusahawanan yang lebih luas boleh memberi kesedaran tentang kewujudan kerjaya usahawan dan memupuk kecenderungan menceburi bidang keusahawanan.

Mengikut dapatan kajian Buerah et al. (2011), model peranan mempunyai kaitan kepada niat individu menceburi bidang keusahawanan. Pendedahan awal dan penglibatan keluarga dalam bidang keusahawanan mempengaruhi kecenderungan anak-anak mereka menjadi seorang usahawan. Anak-anak meniru cara ibu bapa mereka berniaga dan menjadikannya sebagai model peranan untuk menjalankan perniagaan. Faktor ini mempengaruhi kejayaan perniagaan dalam kalangan

usahawan Melayu kerana anak-anak mewarisi pekerjaan ibu bapa mereka. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Zaidatol dan Hisyamuddin (2009). Pelajar tingkatan empat sekolah menengah di Negeri Selangor menjadikan ibu bapa sebagai model peranan untuk bekerja sendiri. Pelajar cenderung menghargai nasihat dan galakan daripada keluarga. Dapatan kajian ini membuktikan terdapat perkaitan dan pengaruh antara model peranan dan kecenderungan pelajar menceburi bidang keusahawanan.

Terdapat dua kajian lalu memberi petunjuk personaliti mempunyai perkaitan penting dalam keputusan individu untuk menceburi bidang keusahawanan. Dapatan kajian Zaidatol et al. (2002) menunjukkan pelajar sekolah menengah mempunyai personaliti keusahawanan sederhana kerana motivasi kejayaan dan kesanggupan mereka mengambil risiko tidak terlalu positif. Dapatan kajian Hariri dan Osman (2006) menunjukkan pelajar tingkatan lima di dua buah sekolah menengah di Ipoh, negeri Perak mempunyai lokus kawalan dan keperluan pencapaian untuk berjaya. Pelajar ini percaya mereka boleh mengawal kehidupan dan memiliki keinginan yang kuat untuk berjaya dalam bidang keusahawanan.

Pengenalan sosial memainkan peranan kepada niat individu. Dalam erti kata lain, sejauh mana individu melihat dirinya lebih atau kurang dihargai oleh masyarakat akan memberi kesan kepada hasrat beliau untuk menjadi usahawan (Grundsten 2004). Dapatan kajian Zaidatol dan Afsaneh (2011) menunjukkan bahawa pelajar sekolah menengah vokasional dan teknikal di Malaysia mempunyai harga diri di tahap tinggi terhadap bidang keusahawanan. Dapatan kajian Zaidatol dan Afsaneh (2011) menyamai penemuan Pamela (2010) di mana pelajar sekolah tinggi Bandar Iligan di negara Filipina mempunyai harga diri positif ke arah bidang keusahawanan. Pelajar menilai diri mereka mengikut ciri-ciri keusahawanan untuk menjadi seorang usahawan berjaya. Pelajar memberi harga diri yang baik dalam kepintaran, kejujuran dan berkemungkinan akan memulakan perniagaan sendiri di masa depan. Pelajar yang mempunyai kepercayaan yang kuat dapat memberi manfaat pada dirinya apabila menceburi bidang keusahawanan. Pengenalan sosial penyebab kepada pelajar sekolah tinggi Bandar Iligan di negara Filipina lebih cenderung mahu menjadi usahawan baru selepas menamatkan persekolahan.

Norma sosial atau subjektif adalah tekanan sosial daripada keluarga, rakan-rakan atau orang lain yang signifikan dan dijangka dipatuhi untuk melaksanakan tingkah laku keusahawanan. Norma subjektif merujuk kepada persepsi bahawa "orang rujukan" akan atau tidak mengambil keputusan untuk menjadi seorang usahawan (Ajzen 2001). Dapatan kajian Sapiah (2008) menunjukkan ibu bapa pelajar tingkatan empat di tiga buah sekolah menengah sekitar Skudai di negeri Johor melibatkan diri dalam perniagaan kurang mengajak anak-anak mereka membantu menguruskan perniagaan. Ibu bapa pelajar

kurang memberi penekanan mendekati anak-anak mereka dalam bidang perniagaan. Kajian Siti Hawa (2009) menunjukkan bahawa ahli keluarga dan rakan-rakan di universiti mempengaruhi mahasiswa Sarjana muda tahun akhir bidang kejuruteraan di Universiti Sains Malaysia, Universiti Teknologi MARA Cawangan Pulau Pinang dan Universiti Malaysia Perlis membuat keputusan untuk menjadi usahawan. Persekitaran kondusif dapat memudahkan mahasiswa membuat keputusan untuk menjadi usahawan di masa depan kerana sokongan ada dalam pelbagai bentuk iaitu dari segi modal dan khidmat nasihat.

Keputusan individu untuk cenderung menceburi bidang keusahawanan mempunyai kaitan dengan kemahiran. Hal ini selari dengan kajian yang telah dijalankan oleh Norisham (2008) di mana pelajar Institut Kemahiran Mara Cawangan Johor Bahru di negeri Johor mempunyai kemahiran seperti membina rancangan perniagaan, menilai peluang perniagaan, kebolehan menyesuaikan diri dan bekerja dalam kumpulan mendorong mereka cenderung menceburi bidang keusahawanan. Dapatan kajian Tih et al. (2009) menunjukkan bahawa pelajar sekolah masih mempunyai pemikiran yang tidak mampu merebut pelbagai peluang di sekeliling mereka. Mereka hanya menjadi pengikut dan tidak penat-penat trend yang boleh memulakan era baharu dalam bidang keusahawanan di Malaysia. Mereka tidak kreatif untuk berfikir di luar kotak. Bagaimanapun, pelajar tahu bagaimana untuk menguruskan aktiviti dan menjaga diri mereka dalam cara yang baik. Kemahiran ini penting untuk memastikan usaha mereka sama ada dalam pengajian atau aktiviti latihan lain diuruskan secara sistematik. Mereka yang ingin menjadi usahawan mesti bagus menguruskan diri dan berdisiplin supaya berjaya menjalankan perniagaan sendiri.

Dapatan kajian lalu menunjukkan bahawa individu mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan kerana mereka boleh menjalankan pekerjaan dengan bebas berbanding kerjaya lain. Dapatan kajian Sarimah (2001) menunjukkan ramai (50.2 peratus) pelajar Diploma Perakaunan dari Politeknik Sultan Abdul Halim Mu'adzan Shah, Politeknik Kota Bharu, Politeknik Port Dickson, Politeknik Ungku Omar dan Politeknik Sultan Ahmad Shah cenderung menceburi bidang keusahawanan kerana memberi mereka kebebasan menjalankan pekerjaan. Dapatan kajian Norasmah dan Salmah (2011) pula menunjukkan kebebasan memberi impak besar kepada peserta Skim Usahawan Siswazah memilih keusahawanan sebagai kerjaya pilihan. Kedua-dua dapatan kajian ini mendapati kebebasan menjalankan pekerjaan merupakan rangsangan penting untuk individu mempunyai sikap cenderung menceburi bidang keusahawanan. Bidang keusahawanan menyediakan ruang kepada mereka yang menginginkan kuasa mutlak dan mahu mencabar potensi diri.

METODOLOGI

Kajian ini dijalankan secara pendekatan kuantitatif yang menggunakan reka bentuk. Menurut Kerlinger (1973), kaedah tinjauan adalah satu bentuk pengutipan maklumat yang dirancang untuk meramal, membuat pemerihalan dan menganalisis hubungan antara pemboleh ubah serta boleh diuruskan secara besar-besaran (Ahmad 2002). Sebahagian besar dapatan dari penyelidikan ini adalah menerusi cara kuantitatif bagi membolehkan penemuan dapat digunakan menerangkan fenomena kajian. Menurut Chua (2006a) cara kuantitatif mendapatkan data adalah melalui instrumen kajian iaitu borang soal selidik. Kaedah ini berkesan dalam mekanisme mengutip maklumat. Penyelidik dapat mengetahui maklumat yang diperlukan dan bagaimana mengukur pemboleh ubah.

SAMPEL KAJIAN

Kajian ini hanya memilih 41 buah sekolah menengah. Sekolah ini dipilih secara rawak. Jumlah pelajar yang menjadi ahli Program Tunas Niaga di 35 buah Sekolah Menengah Kebangsaan (SMK) dan enam buah Sekolah Menengah (SM) di negeri Terengganu adalah seramai 1,228 orang. Maka populasi kajian ini adalah 1,228 orang pelajar yang menjadi ahli Program Tunas Niaga di 35 buah SMK dan enam buah SM terpilih di negeri Terengganu. Penyelidik menetapkan bilangan responden kajian ini adalah seramai 410 orang pelajar yang menyertai Program Tunas Niaga di 35 buah SMK dan enam buah SM terpilih sebagai saiz sampel. Saiz sampel ini adalah berdasarkan kepada penentuan jadual saiz sampel Krejcie dan Morgan (1970) (Chua 2006a). Instrumen kajian diagihkan kepada responden setelah saiz sampel ditentukan dan dipilih secara rawak.

INSTRUMEN KAJIAN

Instrumen kajian digunakan untuk mengukur dan mengumpul data yang diperlukan. Instrumen kajian merupakan borang soal selidik yang terdiri daripada tiga bahagian iaitu Bahagian A, B dan C. Terdapat sebanyak 13 item dalam Bahagian A yang digunakan untuk mengumpul maklumat peribadi responden merangkumi tingkatan, jantina, pencapaian peperiksaan Ujian Pencapaian Sekolah Rendah, pencapaian peperiksaan Ujian Penilaian Menengah Rendah, aliran kelas, mata pelajaran elektif, pelaburan dalam Program Tunas Niaga, keaktifan dalam Program Tunas Niaga, aktiviti Program Tunas Niaga yang disertai, kerjaya yang ingin ceburi, pekerjaan bapa dan ibu serta penglibatan adik-beradik atau ahli keluarga menceburi bidang keusahawanan.

Bahagian B mengandungi 93 item kenyataan. Bahagian ini mempunyai lapan faktor peramal iaitu personaliti (13 item), model peranan (10 item), norma sosial (11 item), pengenalan sosial (11 item), pengetahuan keusahawanan (15 item), kemahiran keusahawanan

(11 item), kewangan (11 item) dan kebebasan (11 item). Bahagian B digunakan untuk menentukan perkaitan antara faktor peramal dengan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan dalam kalangan ahli Program Tunas Niaga. Item kenyataan dalam Bahagian B ini diadaptasi daripada instrumen lalu. Item kenyataan dalam faktor pertama, iaitu personaliti diubah suai dari kajian Davidsson (1995), Wan Syukri (2004), Dodd et al. (2009) dan Fatoki dan Chindoga (2011). Item kenyataan dalam faktor kedua, iaitu model peranan diubah suai dari kajian Mohd Rosidi (2000), Mohd Zin (2002) dan Azzat et al. (2009). Item kenyataan dalam faktor ketiga iaitu norma sosial diubah suai dari kajian Autio et al. (2001), Azzat et al. (2009) dan Gibson et al. (2011). Item kenyataan dalam faktor keempat, iaitu pengenalan sosial diubah suai dari kajian Coopersmith (1967) dan Azzat et al. (2009). Item kenyataan dalam faktor kelima iaitu pengetahuan keusahawanan diubah suai dari kajian Linan (2004), Norasmah dan Salmah (2009) dan Fatoki dan Chindoga (2011).

Item kenyataan dalam faktor keenam, iaitu kemahiran keusahawanan diubah suai dari kajian Grundsten (2004), Norisham (2008), Linan (2008) dan Tih et al. (2009). Item kenyataan dalam faktor ketujuh, iaitu kewangan diubah suai dari kajian Sarimah (2001) dan Grundsten (2004). Item kenyataan dalam faktor kelapan iaitu kebebasan diubah suai dari kajian Sarimah (2001), Douglas dan Shepherd (2002) dan Luca et al. (2012). Bahagian C mengandungi 21 item kenyataan. Item kenyataan dalam bahagian ini diambil dari kajian Grundsten (2004), Azzat et al. (2009) dan Lepoutre et al. (2010). Bahagian ini digunakan untuk mengukur kecenderungan menceburi bidang keusahawanan dalam kalangan ahli Program Tunas Niaga. Semua item kenyataan berbentuk respon skala Likert satu hingga lima mata. Ahli Program Tunas Niaga yang menjadi responden kajian ini diminta menyatakan darjah persetujuan mereka terhadap item kenyataan dikemukakan sama ada sangat tidak setuju (1), tidak setuju (2), tidak pasti (3), setuju (4) dan sangat setuju (5).

ANALISIS DATA

Item kenyataan dalam instrumen disahkan oleh enam orang ahli Program Tunas Niaga, seorang guru pembimbing yang mengajar Program Tunas Niaga dan tiga orang pakar bidang keusahawanan untuk menentukan kecukupan kandungannya. Kajian rintis telah dijalankan pada bulan Jun 2014 yang melibatkan seramai 15 orang pelajar. Mereka tidak akan terlibat dalam kajian sebenar sebagai sampel. Menurut Mohamad Najib (1999), saiz sampel rintis tidak perlu ramai (antara enam hingga sembilan orang), tetapi cukup memadai untuk memenuhi tujuan kajian awal. Dapatan kajian rintis menunjukkan instrumen mempunyai kebolehpercayaan yang baik menurut penetapan Hair et al. (2010) kerana mempunyai nilai alpha 0.95 bagi Bahagian B, iaitu faktor peramal. Bahagian C

iaitu kecenderungan menceburi bidang keusahawanan dalam kalangan ahli Program Tunas Niaga mempunyai nilai alpha 0.83. Instrumen diedarkan kepada 410 orang responden dalam kajian sebenar dan sebanyak 379 diterima kembali dan boleh digunakan oleh penyelidik. Data yang diperoleh dan dikumpulkan daripada borang soal selidik dianalisis menggunakan program *Statistical Package for Social Science* bagi memenuhi matlamat kajian ini. Penganalisan data kajian ini terbahagi kepada analisis awalan (pemeriksaan data, normaliti dan analisis faktor) dan dapatan (statistik deskriptif dan inferensi seperti Ujian Korelasi Pearson 'r').

DAPATAN KAJIAN

Dapatan kajian ini diperolehi daripada sampel seramai 379 responden (pelajar) yang mengikuti Program Tunas Niaga di 41 buah sekolah menengah di sekitar negeri Terengganu. Analisis dapatan dibahagikan kepada dua bahagian. Bahagian pertama merupakan analisis awalan yang melibatkan pemeriksaan data, ujian kenormalan dan analisis faktor. Bahagian kedua pula melibatkan penemuan dapatan yang dianalisis mengikut tahap penganalisan data untuk menjawab objektif kajian.

ANALISIS AWALAN

Pemeriksaan data merupakan proses memastikan data bersih dan bersedia untuk menjalankan analisis statistik selanjutnya. Data perlu ditapis terlebih dahulu supaya boleh diguna, dipercayai dan disahkan untuk mendapatkan penemuan kajian yang baik. Penyelidik perlu membersihkan data dari kesilapan ketika memasukkan data. Data sepatutnya dimasukkan ialah nilai tiga, tetapi penyelidik berkemungkinan tersilap memasukkan satu, dua, empat atau lima. Kesilapan seperti ini jika tidak dibersihkan terlebih dahulu boleh mempengaruhi skor keseluruhan yang diperolehi dari sampel. Mengekodkan data juga dilakukan terhadap item kenyataan negatif dalam instrumen yang digunakan dalam kajian ini. Misalnya, penyelidik perlu menterbalikkan nilai item kenyataan berbentuk negatif dari 1, 2, 3, 4, 5 kepada positif 5, 4, 3, 2, 1. Bagi mencari bilangan kes data yang hilang (responden tidak mengisi jawapan) di setiap pemboleh ubah, penyelidik menggunakan statistik deskriptif. Hasil analisis deskriptif menunjukkan tiada pemboleh ubah mempunyai bilangan kes data yang hilang. Data mengandungi *missing value* boleh menyebabkan analisis kajian ini mendapat anggaran parameter populasi yang berat sebelah. Menurut Graham (2012) matlamat analisis setiap kajian adalah untuk mendapatkan anggaran parameter populasi yang tidak berat sebelah. Data yang hilang boleh menyebabkan masalah serius. Penyelidik berkemungkinan tidak mempunyai data mencukupi untuk melaksanakan analisis kerana kebanyakan prosedur statistik secara automatik menghapuskan kes data yang

hilang. Pemeriksaan data merupakan satu keperluan yang harus dilakukan penyelidik sepertimana disyorkan oleh Rahim (2013) sebelum menjalankan proses menganalisis data. Pemeriksaan data juga dianggap sebagai proses analisis awalan.

Analisis awalan selanjutnya ialah ujian kenormalan untuk melihat data bertaburan normal atau sebaliknya. Andaian pertama untuk mengetahui data bertaburan normal ialah dengan memplot histogram. Data kajian ini bertaburan secara normal kerana kebanyakan skor berpusat di tengah. Bentuk histogram di bahagian kiri dan kanan menunjukkan taburan rendah kerana sebahagian kecil responden mempunyai skor sangat rendah serta terlampau tinggi. Lengkungannya adalah berupa loceng jika data diplotkan dalam bentuk graf dan garisan. Menurut Rahim (2013) paparan garisan *normal curve* yang membentuk lengkungan seperti loceng boleh diandaikan taburan data adalah normal. Andaian kedua pula untuk menentukan sama ada data kajian ini bertaburan secara normal atau tidak adalah dengan melihat kepada Plot Kebarangkalian Normal atau *Normal Probability Plot (Normal Q-Q Plot)*. Data kajian ini bertaburan secara normal kerana semua maklumat responden yang dikumpulkan daripada instrumen berada di atas garisan lurus hingga ke pepenjur. Menurut Chua (2006b) data bertaburan secara normal sekiranya semua maklumat responden yang dikumpulkan daripada instrumen berada di atas garisan lurus bersudut 45 darjah. Andaian ketiga ialah hubungan antara pemboleh ubah tidak bersandar dan bersandar adalah linear. Data kajian ini tersebar secara rawak dan tidak membentuk pola tertentu. Menurut Hair et al. (2010) data bertaburan normal kerana hubungan antara pemboleh ubah tidak bersandar dan bersandar adalah linear. Sampel data yang diuji ini telah menunjukkan taburan data adalah normal (memenuhi kriteria taburan data normal) dan sesuai menggunakan ujian statistik berparameter untuk analisis lanjut.

Analisis faktor digunakan sebagai langkah awal sebelum pengolahan data bersifat lebih besar atau kompleks seperti ujian korelasi. Analisis faktor dilakukan pada item kenyataan dalam Bahagian B instrumen menggunakan kaedah putaran *varimax*. Hasil analisis faktor menunjukkan terdapat lapan faktor mempunyai nilai *eigenvalue* melebihi satu dan menjelaskan sebanyak 52.36 peratus jumlah varian yang terdapat pada data. Pengukuran Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)-*Measure of Sampling Adequacy* (MSA) menunjukkan sukatan pensempekan adalah sebanyak 0.90 iaitu menghampiri satu kerana setiap pemboleh ubah hampir sempurna meramalkan tanpa ralat oleh pemboleh ubah lain. Ujian Bartlett's pula adalah signifikan ($p < 0.01$). Oleh itu, sampel layak difaktorkan dan dapat dianalisis lebih lanjut kerana nilai KMO-MSA > 0.90 pada aras signifikan $p < 0.01$. Menurut Hair et al. (2010) item kenyataan layak untuk analisis faktor kerana nilai KMO-MSA melebihi 0.50 dan mempunyai nilai yang signifikan.

Analisis faktor telah mendekati data kepada satu pembentukan pemboleh ubah baru berdasarkan kepada keamatan hubungan antara dimensi item kenyataan. Pemboleh ubah baru ini dinamakan sebagai halangan. Meskipun analisis faktor dapat membentuk pemboleh ubah baru, namun wujud satu pemboleh ubah asal iaitu kebebasan digugurkan daripada kajian ini. Item kenyataan dalam pemboleh ubah ini berkorelasi dengan baik dalam konstruk lain. Penyelidik hanya mengambil item kenyataan yang mempunyai saiz muatan 0.40 dan ke atas sahaja dalam setiap faktor kewangan, model peranan, personaliti, halangan, pengenalan sosial, norma sosial, pengetahuan keusahawanan dan kemahiran keusahawanan. Menurut Tabachnick dan Fidell (2007), item kenyataan mempunyai saiz muatan 0.45 merupakan tahap yang sesuai digunakan untuk tujuan tafsiran faktor. Hair et al. (2010) mewajarkan saiz muatan 0.30 adalah praktikal untuk sampel melebihi 350 ke atas. Oleh itu, terdapat sebanyak 26 item kenyataan yang berada dalam instrumen asal tidak terkelas kerana saiz muatan di bawah 0.40.

ANALISIS DAPATAN

Dapatan kajian ini menunjukkan sebahagian besar (276 orang atau 72.83 peratus) responden sedang belajar di tingkatan empat. Didapati majoriti (287 orang atau 75.73 peratus) responden yang terlibat dalam kajian ini ialah pelajar perempuan. Dari segi pencapaian akademik pula, majoriti (163 orang atau 43.01 peratus) responden memperoleh antara Tiga A hingga Empat A dalam peperiksaan Ujian Pencapaian Sekolah Rendah (UPSR). Hampir kesemua (309 orang atau 81.53 peratus) responden telah mengambil peperiksaan Penilaian Menengah Rendah (PMR). Ramai (89 orang atau 23.48 peratus) dalam kalangan mereka mendapat Tujuh A dan ke atas dalam peperiksaan PMR. Majoriti (150 orang atau 39.58 peratus) responden memperoleh pencapaian yang baik dalam peperiksaan PMR memilih mengikuti aliran Sains. Mereka (215 orang atau 56.72 peratus) juga mengambil mata pelajaran elektif lain-lain seperti Sains Tulen.

Kajian ini mendapati sebahagian besar (369 orang atau 97.36 peratus) responden pernah melabur dalam Program Tunas Niaga. Mereka (291 orang atau 76.78 peratus) aktif menghadirkan diri mengikuti program ini yang diadakan pada hari Selasa setiap minggu dan aktiviti luar kelas. Dapatan kajian ini juga menunjukkan sebahagian besar (228 orang atau 60.16 peratus) responden pernah mengikuti kegiatan Program Tunas Niaga. Didapati majoriti (95 orang atau 25.07 peratus) responden ingin menceburi pekerjaan lain-lain seperti farmasi, jururawat, guru, tentera dan polis. Bagi pekerjaan bapa pula, majoriti (139 orang atau 36.68 peratus) responden mempunyai bapa bekerja di sektor Kerajaan. Lebih separuh (225 orang atau 59.37 peratus) responden mempunyai ibu terlibat dalam lain-lain pekerjaan terutama bekerja tanpa gaji (suri rumah tangga). Majoriti (255 orang atau 67.28 peratus)

responden mempunyai adik-beradik atau ahli keluarga tidak melibatkan diri dalam bidang keusahawanan.

Dapatan kajian ini menunjukkan sebahagian besar (264 orang atau 69.70 peratus) responden mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan di tahap tinggi sepertimana yang ditunjukkan pada Jadual 1. Manakala sebahagian kecil (115 orang atau 30.30 peratus) responden mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan di tahap sederhana. Tiada responden mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan di tahap rendah.

JADUAL 1. Bilangan (orang) dan peratus (%) mengikut tahap kecenderungan responden menceburi bidang keusahawanan

Tahap	Bilangan (orang)	Peratus (%)
Rendah	tiada	0.00
Sederhana	115	30.30
Tinggi	264	69.70
Jumlah	379	100.00

Kajian ini mendapati kesemua faktor-faktor peramal iaitu kewangan ($r = 0.49$, $p < 0.01$), model peranan ($r = 0.56$, $p < 0.01$), personaliti ($r = 0.41$, $p < 0.01$), halangan ($r = 0.37$, $p < 0.01$), pengenalan sosial ($r = 0.46$, $p < 0.01$), norma sosial ($r = 0.23$, $p < 0.01$), pengetahuan keusahawanan ($r = 0.25$, $p < 0.01$) dan kemahiran keusahawanan ($r = 0.51$, $p < 0.01$) mempunyai kaitan terhadap kecenderungan pelajar menceburi bidang keusahawanan sepertimana ditunjukkan pada Jadual 2.

JADUAL 2. Ujian Korelasi Pearson 'r' bagi faktor-faktor peramal dengan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan

Pembolehubah tidak bersandar	Nilai 'r'
Kewangan	0.49**
Model peranan	0.56**
Personaliti	0.41**
Halangan	0.37**
Pengenalan sosial	0.46**
Norma sosial	0.23**
Pengetahuan keusahawanan	0.25**
Kemahiran keusahawanan	0.51**

** Pada aras signifikan 0.01.

Berbandukan tafsiran Chua (2006b), didapati saiz pekali korelasi (r) antara kewangan, personaliti, halangan, pengenalan sosial, norma sosial dan pengetahuan keusahawanan dengan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan sangat lemah. Saiz pekali korelasi (r) antara model peranan dan kemahiran keusahawanan dengan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan adalah sederhana. Kekuatan korelasi semua faktor peramal dengan kecenderungan menceburi bidang keusahawanan adalah positif.

PERBINCANGAN

PROFIL AHLI PROGRAM TUNAS NIAGA

Kajian ini mendapati sebahagian besar responden yang mengikuti Program Tunas Niaga di 41 buah sekolah menengah adalah pelajar tingkatan empat. Situasi ini membolehkan responden melibatkan diri dalam Program Tunas Niaga tanpa menjejaskan sesi pembelajaran akademik kerana mereka tidak menghadapi peperiksaan besar seperti Sijil Pelajaran Malaysia (SPM). Ada dalam kalangan mereka mempunyai pengalaman selama dua hingga tiga tahun mengikuti Program Tunas Niaga kerana telah menyertai program ini sejak tingkatan satu. Tambahan pula Program Tunas Niaga mensasarkan pelajar tingkatan dua dan empat. Kajian ini juga mendapati sebahagian besar responden pernah melabur dalam Program Tunas Niaga yang membolehkan mereka menjadi pemegang saham syarikat perniagaan di sekolah masing-masing. Mereka juga menjadi sebahagian pemilik syarikat dan berhak mendapat keuntungan yang dijana melalui perniagaan. Syarikat ini akan mengagihkan sebahagian keuntungan kepada pemegang saham mengikut jumlah pelaburan.

Program Tunas Niaga yang diadakan di sekolah menengah dapat memupuk dan membentuk keperibadian responden kerana melatih mereka memegang beberapa jawatan penting dan bertanggungjawab melaksanakan aktiviti yang dirancang. Penglibatan aktif dalam program menyediakan responden untuk menyesuaikan diri dengan corak keusahawanan sebenar. Kajian ini mendapati sebahagian besar responden aktif menghadirkan diri mengikuti Program Tunas Niaga yang diadakan pada hari Selasa setiap minggu dan ia adalah aktiviti luar kelas. Terdapat juga segelintir responden tidak aktif mengikuti Program Tunas Niaga kerana mereka sibuk melaksanakan tugas lain (seperti aktiviti sukan, pengawas dan ketua kelas). Kesannya mereka kurang menguasai pengetahuan dan kemahiran keusahawanan sedangkan dua perkara tersebut amat diperlukan jika seseorang ingin memulakan perniagaan sendiri pada masa depan.

TAHAP KECENDERUNGAN MENCEBURI BIDANG KEUSAHAWANAN

Kajian ini mendapati sebahagian besar responden sangat cenderung menceburi bidang keusahawanan. Mereka sanggup menghadirkan diri menjalankan aktiviti di dalam dan luar sekolah serta rela mengikuti kursus keusahawanan yang ditawarkan kepada mereka. Guru pembimbing banyak (70 peratus) menggunakan kaedah perbincangan ketika sesi perjumpaan di dalam bilik darjah dapat memberi peluang kepada responden berfikir dan menggalakkan mereka mencari idea. Perbincangan memainkan peranan agak penting untuk mengasah kemahiran berfikir responden. Selain itu, tindakan pengetua menimbulkan suasana kondusif di sekolah

dengan cara menggalakkan responden menyertai Program Tunas Niaga memberi kesan kepada kecenderungan mereka.

Kursus jangka pendek seperti Kem Usahawan Remaja mencelikan mereka mengenai kerjaya dalam bidang keusahawanan. Mereka mahu menggunakan pengetahuan dan pengalaman keusahawanan yang diperoleh ketika mengikuti Program Tunas Niaga untuk menjalankan perniagaan jika gagal menyambung pelajaran ke peringkat lebih tinggi atau kesukaran mendapat pekerjaan. Mereka tahu bahawa bekerja sebagai usahawan mampu memberi pendapatan yang baik. Hal ini berkemungkinan menyebabkan mereka mempunyai niat di tahap tinggi menceburi bidang keusahawanan. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Sharifah (2003) di mana pelajar tingkatan lima yang mengambil kursus Katering di Sekolah Menengah Teknik Daerah Muar di negeri Johor mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan di tahap tinggi.

PERKAITAN ANTARA FAKTOR PERAMAL DENGAN KECENDERUNGAN MENCEBURI BIDANG KEUSAHAWANAN

Sebahagian kecil responden mempunyai kecenderungan sederhana menceburi bidang keusahawanan. Mereka masih memikirkan peluang yang ada dalam bidang keusahawanan dan mempunyai semangat tidak cukup kuat untuk bekerja sebagai usahawan. Mereka boleh mengembangkan kecenderungan sedia ada dengan cara mengikuti program keusahawanan anjuran agensi berkaitan keusahawanan apabila menamatkan persekolahan sekiranya mahu menjadi seorang usahawan pada masa depan. Dapatan kajian ini selari penemuan Omar (2004) dan Asri (2007). Hampir keseluruhan responden mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan. Mereka menyedari kelebihan ilmu keusahawanan dan bekerja sebagai usahawan ketika mengikuti Program Tunas Niaga. Pandangan positif responden terhadap keusahawanan boleh mempengaruhi kecenderungan mereka menjadi usahawan pada masa depan. Dapatan kajian ini hampir selari penemuan Falck dan Woessmann (2010) dan *Danish Foundation for Entrepreneurship* (2011).

Perniagaan secara kecil-kecilan untuk menjual barang atau perkhidmatan boleh memberi manfaat kepada diri responden. Mereka yakin komuniti setempat sanggup membayar untuk mendapatkan barang dan perkhidmatan tersebut. Mereka tahu selok-belok keusahawanan dan ilmu berkaitan sebelum bekerja sebagai usahawan kerana telah mendapat pendedahan dalam Program Tunas Niaga. Program ini berusaha mencelikan responden ke arah ekonomi dan berusaha memupuk mereka menjadi usahawan remaja. Mereka menganggap pendapatan daripada sumber perniagaan kecil-kecilan mampu menyara diri dan keluarga buat sementara waktu sebelum melibatkan diri dalam aktiviti usaha niaga berskala besar. Perniagaan secara kecil-kecilan memberi pendapatan yang rendah iaitu antara RM1,000 hingga RM2,000 sebulan

tidak mampu menyara diri dan keluarga untuk jangka masa panjang. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Norudin et al. (2011).

Model peranan seperti ibu bapa, guru dan tokoh perniagaan bertindak sebagai tauladan dan pendidik boleh membentuk kecenderungan responden pada masa sekarang ke arah bidang keusahawanan pada masa depan. Ibu bapa memberi dorongan dan semangat kepada responden ketika mengikuti Program Tunas Niaga dan menyokong bekerja sebagai usahawan selepas menamatkan persekolahan. Sokongan keluarga memberi kekuatan kepada responden untuk mengikuti aktiviti keusahawanan di sekolah. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Zaidatol dan Hisyamuddin (2009) dan Buerah et al. (2011).

Cara pengetua mentadbir sekolah, iaitu menyokong aktiviti keusahawanan dan peranan guru pembimbing memberi perkaitan penting kepada niat responden menceburi bidang keusahawanan. Guru pembimbing mengajar keusahawanan dengan mengambil kira pengetahuan, pembelajaran dan membimbing responden ke arah mencapai matlamat kokurikulum untuk melahirkan individu yang mempunyai niat menjadi usahawan remaja. Minat yang ditunjukkan oleh guru pembimbing dalam melaksanakan tugas dapat memberikan tenaga dan berupaya mempengaruhi jiwa responden dalam menghayati bidang keusahawanan. Maka tidak hairanlah guru pembimbing merupakan kayu ukur kepada perkembangan bidang keusahawanan dalam kalangan remaja pada pandangan pelbagai pihak, khususnya responden. Mereka juga melihat usahawan berjaya sebagai sumber atau pencetus idea baru dalam prapenubuhan, semasa dan selepas menjalankan perniagaan. Cetusan idea tersebut dapat menggalakkan dan membantu memupuk kecenderungan responden menceburi bidang keusahawanan.

Peribadi diri memberi kesan penting kepada kecenderungan responden menceburi bidang keusahawanan. Mereka mempunyai pemikiran dan perlakuan berkait rapat dengan tindak-tanduk seorang usahawan. Pemikiran dan perlakuan ini telah sedia wujud di dalam diri responden. Keazaman dan keyakinan diri yang positif membantu mereka menempuh pelbagai dugaan dan cabaran ketika menceburi bidang keusahawanan. Mereka sanggup melibatkan diri, mengorbankan tenaga, masa, wang dan semangat untuk memastikan kejayaan perniagaan. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Hariri dan Osman (2006) di mana pelajar tingkatan lima di dua buah sekolah menengah di Ipoh, Negeri Perak mempunyai lokus kawalan dan keperluan pencapaian untuk berjaya. Namun demikian, dapatan kajian ini sedikit berbeza dari hasil penemuan Zaidatol et al. (2002) yang mendapati pelajar sekolah menengah mempunyai personaliti sederhana kerana motivasi kejayaan dan kesanggupan mereka mengambil risiko melibatkan diri dalam bidang keusahawanan tidak terlalu positif.

Walaupun Program Tunas Niaga diperkenalkan di sekolah untuk mengubah sikap responden ke arah keusahawanan tetapi masih terdapat halangan dalam kalangan mereka untuk menceburi bidang tersebut. Mereka masih ketinggalan dari segi ilmu pengetahuan, kemahiran, kewangan, perundangan dan strategi memulakan perniagaan. Mereka juga menganggap bidang keusahawanan memenatkan dan tidak menjamin kehidupan masa depan ketika negara mengalami masalah ekonomi. Budaya keusahawanan masih belum dihayati sepenuhnya oleh responden dan ini boleh menyekat bakat terpendam mereka untuk menjadi usahawan generasi baru.

Pujian dan penghargaan dari keluarga, saudara-mara, rakan-rakan dan komuniti setempat dapat memberi keyakinan serta kekuatan pada diri responden untuk menceburi bidang keusahawanan. Pengenalan sosial yang baik memberi manfaat kepada responden untuk belajar bersungguh-sungguh, tekun dan gigih tentang keusahawanan. Mereka akan berusaha meningkatkan ilmu keusahawanan apabila merasa senang dan selesa jika bekerja sebagai usahawan. Mereka akan berfikir dengan lebih mendalam tentang diri mereka sendiri dan mula mempunyai matlamat hidup kerana mendapat maklum balas yang baik dari orang lain untuk mempelajari ilmu keusahawanan dan seterusnya menjadi seorang usahawan pada masa depan. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Pamela (2010) dan Zaidatol dan Afsaneh (2011).

Walaupun responden mempunyai pemikiran dan penilaian sendiri tentang bidang keusahawanan, tetapi masyarakat turut memainkan peranan penting dalam mempengaruhi kecenderungan mereka. Norma sosial bukan sahaja boleh dipupuk secara formal di sekolah menerusi Program Tunas Niaga. Malah boleh dipupuk melalui ibu bapa, rakan-rakan usahawan berjaya dan saluran sosial. Penyampaian norma sosial dapat dilakukan dengan berkesan melalui cerita keusahawanan supaya menjadi tauladan dan ingatan kepada responden yang boleh memupuk kecenderungan mereka ke arah kerjaya usahawan. Mereka cuba menerima dan berusaha menyesuaikan diri dengan norma sosial bagi membolehkan dirinya diterima orang sekeliling dan masyarakat. Norma sosial bertindak sebagai asas budaya kepada responden untuk menyesuaikan diri dengan kehendak dan kepentingan orang sekeliling dan masyarakat. Dapatan kajian ini menyamai penemuan Siti Hawa (2009).

Fungsi Program Tunas Niaga yang menawarkan kursus dan kem jangka pendek dilihat sebagai satu tempat yang dapat membantu responden untuk meningkatkan pengetahuan keusahawanan. Kursus dan kem jangka pendek diyakini dapat memberi nilai tambah kepada responden dalam usaha untuk menghasilkan generasi muda yang berpengetahuan dan bijak mengambil peluang sedia ada. Sekolah juga menerapkan pembudayaan keusahawanan dengan menggalakkan responden untuk

mengaplikasikan pengetahuan yang diperoleh mereka ke dalam program yang dilaksanakan. Program Tunas Niaga membentuk pemikiran responden sebagai pencipta pekerjaan dan bukannya semata-mata pencari kerja. Mereka telah diajar pengetahuan keusahawanan dan tidak mencipta pelbagai alasan untuk berjaya pada masa depan. Dapatan kajian ini menyamai penemuan oleh Norudin et al. (2011).

Kursus dan kem jangka pendek dalam Program Tunas Niaga memberi kemahiran keusahawanan kepada responden sebagai persediaan untuk bekerja sebagai usahawan. Kemahiran melibatkan keupayaan meneroka peluang dan menguruskan perniagaan berkaitan keusahawanan. Kursus dan kem jangka pendek merupakan satu inovasi dalam pendidikan kerana melaluinya pelajar sekolah bukan sahaja mendapat kemahiran tetapi dapat menyemai jiwa keusahawanan dalam diri mereka. Dapatan kajian ini menyokong penemuan Tih et al. (2009). Kajian yang dijalankan oleh Tih et al. (2009) mendapati pelajar yang menghadiri taklimat program latihan keusahawanan di sekolah sebenarnya bersedia untuk dilatih dalam bidang keusahawanan. Pelajar mempunyai potensi untuk memahami dan mula melibatkan diri dalam aktiviti perniagaan berskala kecil selepas mereka mengikuti latihan keusahawanan.

KESIMPULAN

Kajian ini mendapati semua pelajar yang mengikuti Program Tunas Niaga di 41 buah sekolah menengah di negeri Terengganu mempunyai kecenderungan menceburi bidang keusahawanan. Inisiatif mewujudkan Program Tunas Niaga boleh memupuk budaya keusahawanan dalam kalangan generasi muda. Lama-kelamaan inisiatif ini boleh menyumbang kepada kemunculan komuniti keusahawanan. Oleh itu, inisiatif ini adalah cara masuk akal berkaitan dengan matlamat Kerajaan untuk mewujudkan komuniti keusahawanan. Adakah inisiatif ini juga membawa kepada niat lebih keusahawanan dalam kalangan generasi muda pada peringkat kemudiannya masih belum dapat dilihat. Kajian *longitudinal* perlu dijalankan pada masa akan datang untuk mengetahui bagaimana kecenderungan keusahawanan dalam kalangan generasi muda mula berkembang dan berubah mengikut masa. Dapatan kajian ini memberikan sedikit gambaran tentang hubungan sebab akibat antara niat dan realiti.

Usaha memberi kesedaran kepada komuniti terutama generasi muda untuk menjadikan bidang keusahawanan sebagai kerjaya selepas tamat pengajian perlu digerakkan secara berterusan. Budaya keusahawanan harus dipupuk bermula dari peringkat sekolah sehingga ke pengajian tinggi melalui program, kursus, seminar dan aktiviti berkaitan keusahawanan yang dapat memupuk kecenderungan dalam kalangan generasi muda supaya bekerja sebagai usahawan. Amat penting budaya keusahawanan dipupuk dan dibajai ke dalam jiwa generasi muda kerana golongan

ini akan menggerakkan usaha ke arah mencapai taraf negara maju menjelang tahun 2020.

Pelbagai usaha dan inisiatif dipergiatkan oleh kerajaan untuk melahirkan lebih ramai usahawan muda yang dinamik dan berdaya saing. Antara usaha Kerajaan termasuklah menyediakan program keusahawanan, peluang perniagaan dan sumber kewangan kepada individu yang ada niat untuk menjadi usahawan. Usaha memberi kesedaran kepada generasi muda mengenai kepentingan melibatkan diri dalam bidang keusahawanan bagi membolehkan mereka menjadikan kerjaya usahawan pilihan utama menikmati hasil kekayaan negara. Kerjaya usahawan juga merupakan pekerjaan yang mempunyai potensi cukup luas di samping membantu mengurangkan masalah sosioekonomi seperti pengangguran dalam kalangan generasi muda dan “menyerang” kemiskinan komuniti.

RUJUKAN

- Ahmad Mahzan Ayob. 2002. *Kaedah Penyelidikan Sosioekonomi*. Edisi Kedua. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Aizzat Mohd. Nasurudin, Noor Hazlina Ahmad dan Chew Ee Lin. 2009. Examining a model of entrepreneurial intention among Malaysians using SEM procedure. *Journal European of Scientific Research* 33(2): 365-373.
- Ajzen, I. 2001. Nature and operation of attitudes. *Annual Review of Psychology* 52: 27-58.
- Alimuddin Mohd Dom. 2009. Memantapkan budaya keusahawanan di kalangan generasi baru melalui sistem pendidikan nasional dan pengajian agama: gagasan dan cabaran merealisasikannya. Kertas kerja dibentangkan di Kongres Ekonomi Islam Ketiga di Pusat Dagangan Dunia Putra, Kuala Lumpur. pada 15 Januari.
- Asri Sarmejan. 2007. Sikap pelajar Melayu di dua buah sekolah menengah harian di daerah Johor Bahru terhadap bidang keusahawanan. Latihan Ilmiah Sarjana Muda (Teknologi Pendidikan). Universiti Teknologi Malaysia.
- Autio, E., Keely, R.H., Klofsten, M., Parker, G.G.C & Hay, M. 2001. Entrepreneurial intent among students in Scandinavia and in the USA. *Journal Enterprise and Innovation Management Studies* 2(2): 145-160.
- Buerah Tunggak, Hussin Salamon & Baharin Abu. 2011. Keperluan latihan dan pendidikan berterusan ke arah pembangunan usahawan Muslim berteraskan nilai Islam di Malaysia. Universiti Teknologi Malaysia. *Jurnal Teknologi* 55 (Sains Sosial): 121-144.
- Chua Yan Piaw. 2006a. *Kaedah dan Statistik Penyelidikan Buku 1: Kaedah Penyelidikan*. Petaling Jaya. McGraw-Hill Education Sdn. Bhd.
- Chua Yan Piaw. 2006b. *Kaedah dan Statistik Penyelidikan Buku 2: Kaedah Penyelidikan*. Petaling Jaya. McGraw-Hill Education Sdn. Bhd.
- Coopersmith, S. 1967. *Self-esteem Inventory (SEI)*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Danish Foundation for Entrepreneurship. 2011. *Impact of Entrepreneurship Education in Denmark - 2011*. The Danish Foundation for Entrepreneurship - Young Enterprise.
- Dasuki Ahmad. 2009. Memantapkan budaya keusahawanan di kalangan generasi baru melalui sistem pendidikan nasional dan pengajian agama: gagasan dan cabaran

- merealisasikan. Kertas kerja dibentangkan di Kongres Ekonomi Islam Ketiga di Pusat Dagangan Dunia Putra, Kuala Lumpur.
- Davidsson, P. 1995. Determinant of entrepreneurial intention. Jönköping International Business School. Sweden. Paper prepared for the RENT IX Workshop, Piacenza, Italy. on the 23-34 November.
- Dodd, S.D., Komselis, A & Hassid, J. 2009. The comparative perceived desirability and feasibility of entrepreneurship within Greek School. *Journal Spoudai of Economics and Business* 59(1-2): 38-56.
- Douglas, E.J. & Shepherd, D.A. 2002. Self-employment as a career choice: Attitudes, entrepreneurial intentions and utility maximization. *Journal Entrepreneurial Theory and Practice* 26(3): 81-90.
- Falck, O. & Woessmann, L. 2010. School competition and students' entrepreneurial intentions: International evidence using historical Catholic roots of private schooling. Program on Education Policy and Governance Working Papers Series.
- Fatoki, O. & Chindoga, L. 2011. An investigation into the youth entrepreneurship in South Africa. *Journal International Business Research* 4(2): 161-169.
- Gibson, G.L., Gibson, A.R. & Zhao, S. 2011. Factor affecting entrepreneurial attitude of American and Chinese business students. Proceedings of the United States Association for Small Business and Entrepreneurship, Marriot Hilton Head Resort and Spa, South Carolina. on the 13-16 January: 1021-1032.
- Graham, J.W. 2012. *Missing Data: Analysis and Design*. Statistics for Social and Behavioral Sciences. New York: Springer Science Business Media.
- Grundstén, H. 2004. Entrepreneurial intentions and the entrepreneurial environment. A study of technology-based new venture creation. Dissertation for the degree of Doctor of Science in Technology to be presented with due permission of the Department of Industrial Engineering and management for public examination and debate in Auditorium TU2 at Helsinki University of Technology (Otaniementie 17, Espoo, Finland) on the 11th of June.
- Hair, J.F., Anderson, R.E., Tatham, R.L. & Black, W.C. 2010. *Multivariate Data Analysis Seventh Edition*. New York: Prentice Hall International Inc.
- Hariri Kamis & Osman Jusoh. 2006. The stages of entrepreneurship personality criteria among Malaysian high school students. *Journal of Global Business Management* 2(1).
- Jabatan Perangkaan Malaysia. 2009. *Siaran Khas Penyiasatan Tenaga Buruh: Usahawan di Malaysia*. Jabatan Perangkaan Malaysia. Siri 4 Bilangan 1/2009.
- Jabatan Perangkaan Malaysia. 2011. *Buku Tahunan Perangkaan Malaysia 2010*. Jabatan Perangkaan Malaysia.
- Lepoutre, J., Berghe, V.D.W., Tilleuil, O. & Crijns, H. 2010. A new approach to testing the effects of entrepreneurship education among secondary school pupils. Vlerick Leuven Gent Working Paper Series 2010/01.
- Linan, F. 2004. Intention-based models of entrepreneurship education. *Journal International Piccola Impresa/Small Business* 3: 11-35.
- Linan, F. 2008. Skill and value perceptions: how do they affect entrepreneurial intentions? *Journal International Entrepreneur Management* (4): 257-272.
- Luca, M.R., Cazan, A.M. & Tomulescu, D. 2012. To be or not to be an entrepreneur. *Journal Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33 (in press): 173-177.
- Mohamad Najib Abdul Ghafar. 1999. *Penyelidikan Pendidikan*. Skudai: Universiti Teknologi Malaysia.
- Mohd Rosidi Ismail. 2000. Keputusan pemilihan kerjaya keusahawanan. Kertas projek Sarjana Sains (Pengurusan). Universiti Utara Malaysia.
- Mohd Zin Mamat. 2002. Kecenderungan keusahawanan di kalangan staf akademik Jabatan Perdagangan Politeknik-politeknik Kementerian Pendidikan Malaysia. Kertas projek Sarjana Sains (Pengurusan). Universiti Utara Malaysia.
- Muzlifah Saadon. 2004. Faktor-faktor yang mempengaruhi penglibatan pelajar tingkatan empat aliran vokasional dalam menjalankan aktiviti keusahawanan di Sekolah Menengah Teknik Negeri Selangor. Kertas projek Sarjana muda Teknologi serta Pendidikan (Kejuruteraan Elektrik). Universiti Teknologi Malaysia.
- Norashidah Hashim, Norasmah Othman & Nor Aishah Buang. 2009. Konsep kesediaan keusahawanan berdasarkan kajian kes Usahawan Industri Kecil dan Sederhana (IKS) di Malaysia. Universiti Kebangsaan Malaysia. *Jurnal Pendidikan Malaysia* 34(1): 187-203.
- Norasmah Othman & Muharam Gaya. 2009. Tahap pengetahuan pelatih Institut Kemahiran MARA mengenai persekitaran kondusif untuk bakal usahawan. Universiti Teknologi Malaysia. *Jurnal Teknologi* 50(E): 53-67.
- Norasmah Othman & Salmah Ishak. 2009. Attitude towards choosing a career in entrepreneurship amongst graduates. *Journal European of Social Sciences* 3(10): 419-434.
- Norisham Abdul Rahim. 2008. *Kecenderungan pelajar-pelajar Institut Kemahiran Mara (IKM) Johor Bahru terhadap bidang keusahawanan*. Kertas projek Sarjana muda Ukur Bahan (Kejuruteraan Jentera). Universiti Teknologi Malaysia.
- Norudin Mansor, Siti Haryati Shaikh Ali & Nor Aishah Abdul Ghani. 2011. Entrepreneurial intention: Does Malaysian secondary school provide the platform. Kuwait Chapter of Arabian. *Journal of Business and Management Review* 1(3): 19-35.
- Nurfadhilah Nasharudin & Halimah Harun. 2010. Aspirasi kerjaya keusahawanan dalam kalangan pelajar Institusi Pengajian Tinggi Awam. Universiti Kebangsaan Malaysia. *Jurnal Pendidikan Malaysia* 35(1): 11-17.
- Omar Azhar Zakaria. 2004. Faktor-faktor yang mempengaruhi minat pelajar tingkatan empat aliran pendidikan vokasional (Ketukangan Kejuruteraan) terhadap bidang keusahawanan di Sekolah Menengah Teknik Sungai Buloh, Selangor. Laporan projek Sarjana muda (Teknologi Pendidikan). Universiti Teknologi Malaysia.
- Pamela, F.R. 2010. *Determinants of entrepreneurial attitudes and intentions amongs high school students in Iligan City, Southern Philippines*. Proceeding 2nd International Conference on Entrepreneurship. Vistana Hotel, Kuala Lumpur.
- Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu. 2009. *Program Usahawan Muda*. Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu.
- Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu. 2011. *Program Usahawan Muda: Pembinaan Kiosk*. Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu.
- Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu. 2013. *Arkib berita 2013: PMINT sumbang RM350,000 Program*

- Usahawan Muda di 54 sekolah di Terengganu. Perbadanan Memajukan Iktisad Negeri Terengganu.
- Rahim Utah. 2013. *IBM SPSS STATISTICS for window. ebook-SPSSversi21-2013*.
- Sapiah Bohari. 2008. Kesediaan untuk menceburi bidang Keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar Bumiputera tingkatan empat di tiga buah sekolah sekitar Skudai, Johor. Kertas projek Sarjana Muda Teknologi serta Pendidikan (Kemahiran Hidup). Fakulti Pendidikan. Universiti Teknologi Malaysia.
- Sarimah Che Hassan. 2001. Pemilihan kerjaya berorientasikan keusahawanan di kalangan pelajar Diploma Perakaunan Politeknik Kementerian Pendidikan Malaysia: Kajian Empiri. Kertas projek Sarjana Sains (Pengurusan). Universiti Utara Malaysia.
- Sharifah Yuhayu Syed Hamid. 2003. Strategi pemasaran di dalam bidang keusahawanan: Satu tinjauan di kalangan pelajar katering, Sekolah Menengah Teknik Muar, Johor. Laporan projek Ijazah Sarjana Pendidikan Teknik dan Vokasional. Fakulti Teknologi Kejuruteraan. Kolej Universiti Teknologi Tun Hussein Onn.
- Siti Hawa Mohamed Idris. 2009. Kecenderungan keusahawanan di kalangan pelajar bidang kejuruteraan di Institusi Pengajian Tinggi Awam di kawasan Utara Semenanjung Malaysia. Projek Sarjana (Sains Pengurusan). Universiti Utara Malaysia.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. 2007. *Using Multivariate Statistics Fifth Edition*. Pearson/Allyn & Bacon. Boston.
- Tih Sio Hong, Rozita Amiruddin, Ahmad Rafli Che Omar, Mohd Radzuan Rahid & Zaimah Darawi. 2009. *Characteristics And Entrepreneurial Intention of Secondary School Students*. Kertas kerja dibentangkan di Prosiding Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia (PEKEMA) IV. Jilid 2. ISSN: 2231-962X: 277-285.
- Unit Perancang Ekonomi. 2001. *Rangka Rancangan Jangka Panjang Ketiga 2001-2010*. Jabatan Perdana Menteri Malaysia.
- Unit Perancang Ekonomi 2006. *Laporan Rancangan Malaysia Kesembilan 2006-2010*. Jabatan Perdana Menteri Malaysia.
- Ura Pin @ Chum, Norasmah Othman & Jamil Ahmad. 2010. Penilaian Program Perintis Usahawan (PPU) di sekolah rendah. Kertas kerja dibentangkan di Prosiding Seminar Penyelidikan Siswazah, Universiti Kebangsaan Malaysia. Fakulti Pendidikan. Universiti Kebangsaan Malaysia. Jilid 3: 173-192.
- Wan Syukri Wan Drani. 2004. Pengaruh personaliti terhadap kecenderungan keusahawanan. Kertas projek Sarjana Sains (Pengurusan). Universiti Utara Malaysia.
- Zaidatol Akhmaliyah Lope Pihie, Abd. Rahim Bakar & Mohd. Majid Konting. 2002. Pelaksanaan pendidikan keusahawanan di Malaysia: Kesan terhadap aspirasi keusahawanan pelajar. Universiti Putra Malaysia. *Jurnal Pertanika Sains Sosial dan Kemanusiaan* 10(1): 53-61.
- Zaidatol Akhmaliyah Lope Pihie & Hisyamuddin Hassan. 2009. Choice of self-employment intentions among secondary school students. *Journal of International Social Research* 2(9): 539-549.
- Zaidatol Akhmaliyah Lope Pihie and Afsaneh Bagheri. 2011. Malay students' entrepreneur attitude and entrepreneurial efficacy in Vocational and Technical Secondary School of Malaysia. Universiti Putra Malaysia. *Journal Pertanika Science Social and Humanity* 19(2): 433-447.
- Wan Mohd Zaifurin Wan Nawang* & Nor Hayati Sa'at
Pusat Pengajian Pembangunan Sosial dan Ekonomi,
Universiti Malaysia Terengganu,
21030 Kuala Terengganu,
Terengganu, Malaysia.
- Sabri Ahmad
Pusat Pengajian Infomatik dan Matematik Gunaan
Universiti Malaysia Terengganu
21030 Kuala Terengganu
Terengganu, Malaysia.
- Ibrahim Mamat
Institut Darul Iman
Universiti Sultan Zainal Abidin
Kampus Gong Badak, 21300 Kuala Terengganu
Terengganu, Malaysia.

* Pengarang surat-menyurat; email: wzaifurin@yahoo.com

Diserahkan: 30 Jun 2015
Diterima: 1 November 2015